

Rácz Barbara

Gyermekcultúra a pedagógiai gyakorlatban

Pécs

2021

A Gyermekcultúra a pedagógiai gyakorlatban c. tananyag az EFOP-3.4.3-16-2016-00005 azonosító számú, „Korszerű egyetem a modern városban: Értékközpontúság, nyitottság és befogadó szemlélet egy 21. századi felsőoktatási modellben” című projekt keretében valósul meg

EFOP-3.4.3-16-2016-00005 Korszerű egyetem a modern városban:
Értékközpontúság, nyitottság és befogadó szemlélet egy 21. századi felsőoktatási modellben

Gyermekcultúra a pedagógiai gyakorlatban

A gyermekcultúra még önmaga definícióját keresi, írja Kolosai (2016), idézve Trencsényit (2013). Az öndefiniálásban pedig segíthet a cselekvés, a tapasztalatok gyűjtése, célok meg- és átfogalmazása. Így ez a jelenlegi tanulmány nem is definiálni próbálja a gyermekcultúrát, hanem bemutatja annak egy értelmezését és alkalmazási lehetőségét, egyetemi-felsőoktatási kurzus formájában. A gyermekcultúra alapvetően öt területet is magában foglal: oktatás és nevelés kultúrája, a gyermeki játék és játékszerek, a gyermekért vagy a gyermek által művelt művészetek, a gyermek által működtetett vagy létrehozott tevékenységek és a gyermekcultúra történelmi vonatkozásai. Szerettem volna elérni, hogy az oktatás és nevelés kultúrája tekintetében a hallgatók egy olyanfajta nézőpontot is elsajátítsanak, mely nyitott és befogadó a gyermekcultúra fennmaradó négy területére is. Tehát merik vállalni saját ötleteiket, alkalmazzák az élménypedagógia eszközeit, elsajátítják a gyermekcultúra szemléletű projektek szervezésének lépéseit, illetve együttműködések révén, kis csoportokban valósítják meg azokat.

Ebben a tekintetben természetesen felmerül Kolosai (2016) aggodalma is, aki arra keresi a választ, hogyan is tudjuk a mai jelek, jelentsstruktúrák összességében minőségi kultúraátadásban részesíteni a felnövekvő nemzedéket. Értelmezésében a tömegcultúra magasodik a minőségi kultúra fölé, és felmerül a kérdés, hogy melyik a megfelelő irány: a hagyomány örzése, vagy más kultúrák beengedése.

Jelen tanulmány célja, hogy a fenti kérdés kapcsán – saját nézőpontom megvilágításával – eloszlassam az esetlegesen felmerülő aggodalmakat. Véleményem szerint a választás nem vagy-vagy, hanem inkább is-is. Klein Sándorral (2012) egyetértve úgy gondolom, az a “rendszer” működőképes, ami sokszínű palettán kínál széleskörű lehetőségeket annak érdekében, hogy minél változatosabb módon elégítse ki az emberek, gyermekek nagyon is különböző igényeit. Az itt bemutatásra kerülő projektek elsődlegesen a gyermekekre fókuszálnak és leírják, hogy a hallgatók milyen módon nyújtottak számukra minőségi élményszerzési lehetőséget. Azonban ezeket a gondolatokat szerettem volna a hallgatók körében is átadni. Fontos volt, hogy hidat képezzünk az egyetem, az oktatási intézmények és a gyermekek között.

Egy olyan együttműködést (vagy többet) szerettem volna kialakítani, amelyben a hallgatók a legfőbb cselekvők, személyem pedig inkább segítő legyen, ahol a projektfelépítés lépéseit és a gyermekeknek szóló programok lebonyolítását is a saját bőrükön tapasztalják, valamint még több gyakorlathoz jutnak. Fontos volt továbbá az is, hogy lehetőleg több korcsoportot is elérjünk, így akár mozgósítva az egyetem és az oktatási társintézmények minden szintjét.

Céljaimat több különböző szemlélet is táplálta, melyeknek az üzenete eléggé egybeesik. Gardner többszörös (1983) intelligencia elmélete felhívja a figyelmet egy olyan látásmódra, melyben a gyermekeket nem címkézve tekintjük, hanem csupán az alapvető különbségek mentén. Ezt a nézőpontot szerettem volna átadni és alkalmazni is a hallgatókkal való kommunikációban. A másik fontos aspektus a fejlődési fülke modell (Super and Harkens) üzenete, miszerint a gyermekek fejlődési hatásainak értelmezése csakis a környezet, a bevett szokások és a szülő, illetve pedagógus pszichológiai jellemzőinek kölcsönhatásai mentén érhető tetten. Vagyis nemcsak a saját kulturális környezetét, hanem a tágabb kulturális rendszert is figyelembe kell venni. E tekintetben még nehezebb megválaszolni, hogy mi is képvisel kulturális értéket. Az, amiben örömet lel a gyermek, vagy amiben mi örömünket leltük. Az, ami egyébként is beáramlik a bármilyen formátumú képernyőn, vagy a szűkebb-tágabb környezetének hagyományain alapuló program. Komplex helyzet, melyben a legfontosabb üzenet a hallgatók felé az volt, hogy igyekezzenek magukat a gyermek(ek) helyébe képzelni, mi veszi őket ma körül, mit ismerhetnek, mi az, ami nem iskolához kötődő, de alkalmazható. Tapasztalataim szerint értéket közvetítünk folyamatosan, melynek fokozatai nem állandóak, viszont mindaz, ami autentikus, örömmel végzett, a gyermekek számára is értékke válik.

A hídképzés utolsó alapja pedig a dikotómiák felszámolása volt. A dikotómia több szinten megjelenik a nevelési-oktatási közegben: test és elme szintje, szervezési forma (tantárgy alapú-tantárgyközi), kulturális (esszencia-hasznosság), szektoriális (közoktatás-alternatív), motivációs (munka vagy élményszerzés) (Kanizsa 2007; Parente 2010; Chao et al 2017 nyomán Rácz 2018). Test és elme vonatkozásában ez azt jelenti, hogy a közvélemény szintjén még mindig él bennünk az az elképzelés, miszerint a tanulás csak az elme dolga, csak csendben végezhető, és a test (a mozgás) csupán feszültség levezetésre alkalmazható. Ennek felszámolása elsődleges és elengedhetetlen a minőségi gyermekkultúra-alapú projektek kialakításában. A szervezési forma

dikotómiájával nap mint nap találkozunk az intézményekben. Az esetek többségében a tantárgyalapú felosztás alkalmazott, annak ellenére, hogy a tantárgyközi, kompetenciaalapú szemlélet mellett tapasztalatok sora tör pácát. A kulturális dikotómia értelmezésében a nyugati-keleti nézetek ellentétére utal, és a Kínában töltött két év benyomásaiból táplálkozik. A *ti-yong* 体用, arra utal, hogy az egyre nyitottabb Kínában megjelenő nyugati szemléletek olyan elemeket hoztak az oktatásba, ami az esszenciájukkal ellentétes, hiszen a hagyományos elemek sokszor összeférhetetlenek a nyugati hasznosságalapú nézőponttal. A szektoriális szint valójában Kolosai (2016) felvetésével – amit támogat a kultúra, nem kamatoztatja az oktatás – cseng egybe. Vagyis még mindig éles határ van a közoktatás és alternatív oktatási (vagy magánoktatásban bátran alkalmazott) technikák, módszerek között. Gondolok itt arra, hogy védelmezni kell, innovatívvá tenni akár csak egy mozgásalapú programot is, holott a mozgás, csakúgy mint a légzés, lételemünk. A motivációs szint, kéz a kézben a kulturális szinttel, rávilágít egy generációs különbségre is: azért tanulunk, hogy munkát szerezzünk, vagy azért, hogy élményekkel gazdagodjunk. A dikotómiák felszámolása alatt nem az eltörlésüket, hanem az éles ellentétek feloldását szorgalmazom. Az elfogadást, hogy ezek kiegészíthetik egymást, vagy akár életszakaszonként váltakozhatnak az egyéneken vagy közösségekben.

A projektek felépítése

Mindezek fényében a „gyermekcultúra a gyakorlatban” projekt valójában két egyetemi félév két kurzusának tapasztalatait, élményeit mutatja be. Az órák azzal a céllal jöttek létre, hogy az egyetemi hallgatóknak – a fent említett elméleti alapokra építve – extra lehetőséget biztosítsanak a gyermekekkel való foglalkozás terén, illetve képessé váljanak gyermekcultúra szemléletű programok szervezésére, a folyamat átlátására, levezetésére és dokumentálására. Tehát a gyakorlatszerzés és a szervezési képességek mélyítése volt a két fő indíték. Olyan programot kellett kitalálniuk, mely a gyermekcultúra palettáját gazdagítja, vagyis kielégíti a gyermekek színes érdeklődését, sokszínű, élményszerzésre alapuló projektek által. Céлом volt, hogy az egyetemi hallgatók aktív és proaktív részvétele mellett, mindez úgy valósuljon meg, hogy növeljük az egyetem és a hozzá tartozó oktatási intézmények, nevelők, oktatókat, tanárok, óvodapedagógusok és bölcsődei

gondozók közötti együttműködést. Becsatlakoztak természetesen az intézmények igazgatói is.

A hallgatók irányába megfogalmazott kettős célokat azért tartom fontosnak, mert egyrészt a gyakorlati-élményalapú tanulást promotáljuk gyermekkorban, ennek működése, jelentősége és megvalósításához szükséges készségek megléte akkor valós, ha maguk a tanárok, pedagógusok, szakemberek is rendelkeznek ilyen jellegű saját tapasztalattal. Tehát frontális módszerekkel nem taníthatjuk meg egy nem frontális módszer működését.

A projekt két kurzusa a Gyermek kultúra és a Gyermek kultúra projekt órákat foglalta magában. Két külön csoport egyenként 10, illetve 27 hallgatóval. A hallgatók önállóan döntöttek projektjeik tartalmáról, megvalósítási formájáról, egyénileg készítették a díszleteket, jelmezeket. Mint oktató, az intézményekkel való kezdeti kapcsolattartásban, illetve a koordinációban, a folyamatok előrehaladásának elbírálásában volt szerepem, viszont hallgatói döntésre az első esetben a darabban is helyet kaptam. Fontos volt számomra, hogy a facilitátor szerepet töltssem be, úgy, ahogy egy tanártól, óvodapedagógustól is ezt „várjuk el”.

A projektnek alapvető feltétele volt, hogy gyermekeknek szóljon, vagy gyermekek bevonásával történjen, élményalapú és kultúraátadást szolgáló legyen. Ennek következtében az első félévben (2019. tavasz) egy interaktív meseelőadással készültünk a másodéves hallgatókkal az általános iskola 3. osztályának (60 gyermek). Alapul a Három pillangó című mese szolgált, melyet a hallgatók írtak át a céljuknak megfelelően, de ami számomra emelte az egész program fényét, az a megvalósítás volt. Tulipánnak, pillangónak, bölcs fának beöltözve az iskolában teremtünk, létrehozva a gyermek kultúrában oly elengedhetetlen mágikus világot. A két intézmény közötti kb. 500 métert pedig krétarajzok, hidak, virágok díszítették, így a megszokott kettős sor helyett ugrálva, szökdelve, futva tettük meg az utat. Énekelve léptünk be az egyetem kapuján, és az „előadás” során közösen mondókáztunk, énekelünk.

A hallgatók kisebb csoportokban dolgoztak a különböző fázisokon: mese megírása, kosztyűmök, krétarajzok. Könnyedén és jól működtek együtt, ami vélhetően annak volt köszönhető, hogy már második éve dolgoznak együtt 9-en, leendő tanítók, 1 ember volt csupán óvodapedagógia szakról. A próbák alatt a színészi előadásmódot, az önfelelt játék megélését kellett kicsit ösztönözni, mivel ez nehezebben ment, hiszen sokuknak ez volt az első ilyen jellegű tapasztalat. Ezt fontosnak tartom kiemelni, hiszen pont ezért jöttek létre ezek a projektek. A pedagógusképzésben elengedhetetlen a gyakorlatszerzés,

és annak mielőbbi biztosítása, akár kötetlenebb formában, mint az első hospitálások, gyakorlatok.

Az elsődleges cél, hogy a gyermekek minőségi idővel és élménnyel gazdagodjanak, látható és egyértelmű volt az ő és a tanáraik visszajelzése alapján is. Különös öröm volt számomra, hogy a hallgatókon észlelhető volt a kezdeti izgalom, ám a projektet követően hangot adtak annak, hogy élvezték, hogy nem csak létrehozta valamilyen, hanem szervezési készségekben is fejlődtek és sokat tanultak magukról (pl. mennyire izgulnak egy szereplés során, vagy milyen izgalmakat rejt lekötni 60 hétévest) és társaikról is.

A második projekt számomra is egy más jellegű kihívást hozott, hiszen 27 hallgató kiscsoportos (5 egység) munkáját koordináltam (2019. ősz). A félév szépsége és egyedisége abban állt, hogy már nem csak a kisiskolásokhoz kapcsolódtunk, hanem a bölcsődétől az általános iskola 3. osztályáig mozgattunk meg gyermekeket. Ennek a félévnek a megvalósulása az alábbi fázisokat foglalta magában:

- 1) Gyermek kultúra alapjainak, nézeteinek, kérdéseinek ismertetése – elméleti háttér játékosan
- 2) Cél meghatározása
- 3) Csoportok kialakítása
- 4) Címek, korcsoport, keret meghatározása csoportonként
- 5) Tervezés, részletek kidolgozása, anyagigény felmérése
- 6) Díszlet létrehozása, megvalósítás, módosítás, ha szükséges
- 7) Próbák, változtatások
- 8) Főpróba
- 9) Bemutató
- 10) Összegzés – beszámoló benyújtása

Az 5 csoport az alábbiak szerint szerveződött (Ábra 1 – A projekt lépései):

- A) Tanítók1 csoport, 5 fő: Interaktív társas népmesei elemekkel, tánccal (2.osztályosoknak)
- B) Tanítók2 csoport, 5 fő: Havas kincskeresés (3. osztályosoknak)
- C) Tanítók3 csoport, 6 fő: 4 mese – állomásos élő társas (2. osztályosoknak)

D) Óvodapedagógusok, 6 fő: Dóra a felfedező – kincskereső és arnyjáték (összes nagycsoportos, kb. 60 fő)

E) Kisgyermek- és csecsemőgondozók, 4 fő (+1 fő egyéni tanrend): Én elmentem a vásárba – ének és vásárlás a téli piacon (5-7 gyermek)

A programok bemutatása, megvalósítása 2019. december 2-3-i napokon történt különböző helyszíneken: bölcsőde, egyetemi aula, tornaterem. A helyszínek és a források biztosítása nem tartozott a hallgatók feladatkörébe, egyrészt a szervezés és adminisztráció megkönnyítése és követhetősége érdekében. Amint az feljebb már kiemelésre került, a projektet követően egy beszámoló elkészítését is kértem a hallgatóktól. Fontosnak tartottam, hogy mindez tartalmazzon önreflexiót is, hiszen ez a mindennapi munka és a folyamatos megújulás, fejlődés alapja is (Kovácsné 2008). Valamint bíztam benne, hogy így visszajelzéseket is kapok az egész kurzus hasznosságára, illetve céljainak megvalósulása tekintetében. Szükséges azt is kiemelni, hogy az őszi-téli időszak hallgatói többségben első évfolyam tanulói, így számukra egy ilyen projekt sok esetben az első olyan alkalom volt, hogy szemtől-szemben gyermekekkel foglalkoztak. A felmerülő anyagigény egyetemi forrásból, illetve a hallgatók saját termékeiből, műveiből állt össze, nem kímélve akár a szüleik kreativitását, idejét sem.

Tanulságok – hallgatói oldal

A hallgatók visszajelzéseit két fázisban és két csatornán keresztül kértem ki. Egyrészt a közös (Messenger) csoportban megosztották válaszaikat a „mit tanultál a projektből?” kérdésre, majd pedig a beszámolóik segítettek megérteni, hogyan is éltek meg egy ilyen munkát. Alapvető kérdés volt, hogy fogalmazzák meg a félév során felmerülő nehézségeket is, azok megoldási módjait, ha voltak. Természetesen mivel ezek a visszajelzések név szerint történtek, mind az applikációban, mind a beszámolóikban számolnom kell azzal, hogy a nehézségek vagy az óra hiányosságai, javítandó területei kevesebb hangsúlyt kaptak, esetleg nem kerültek olyan szintre, mint ha anonim módon kérem az információkat. Szerencsére azonban sok kérdésben, ha nem is megegyező, de felettébb hasonló véleményen voltak. Ebből álljon itt pár példa, a projekt eredeti céljainak megfelelően.

A visszajelzések nagyrészt egybecsengtek, és a kitűzött cél szerint alakultak. A hallgatók elsősorban az alábbiakat emelték ki:

„Megtanultam a kurzus során:

- *..., hogy mennyire fontos és jó az együttműködés.”*
- *..., hogy a csapatmunka közösségformáló ereje milyen nagy.”*
- *..., hogy mennyire kreatívabbak vagyunk csoportban.”*
- *..., hogy mások véleményét is érdemes beépíteni, mert mennyivel jobb lesz úgy a végén.”*
- *..., hogy akkor lesz ez az egész projektté, amikor látjuk, hogy a gyermekek mennyire élvezik az egészet.”*
- *„bemutatáskor a gyermekek őszinte szeretete, érdeklődése biztosított arról, hogy jó szakot választottam.”*
- *„Rájöttem, hogy ha a gyermekekkel „dolgozunk”, akkor nem kell mindent pontosan a terv szerint csinálni, és a rögtönzött dolgok jobban is elsülhetnek, mint az eredeti.”*
- *..., hogy gyermekfejjel is át kell mindent gondolni, mert az ő nézeteik szinte teljesen eltérnek a felnőttekétől.”*
- *..., hogy egy terv elgondolása mennyi munkával jár. Egy ötlet megszületése után még rengeteg idő míg kerek egészé csiszolódik. A gyermekek csillogó szeme, öröme, játékossága, partnersége megmutatta számomra, hogy mennyire fontos az összpontosított, begyakorolt, jól átgondolt terv alapos előkészítése/előadása. A legfontosabb tanulság: hogyha mi magunk élvezzük, szeretjük a tevékenységet, akkor a gyermekek is fogják.”*

Tanulságok – oktatói oldal

Számomra a gyermekkultúra új terület volt, de úgy érzem, amit szerettem volna átadni a hallgatóknak, vagy jelenleg is szeretnék, ahhoz ez a tárgykör megfelelő lehetőséget biztosított. Kellően szabadon és kreatívan határozhattam meg a kurzus jellegét, és olyanná vált, amit elképzeltem: elsősorban gyakorlati, hosszútávon alkalmazható készségeket átadni, fejleszteni úgy, hogy párban vagy kisebb együttműködések révén még többet tapasztaljanak magukról és társaikról. A kezdeti 10, majd 25 fő koordinálása kihívás volt számomra is, bár rendelkezem osztályfőnöki tapasztalatokkal, ez mégis egy új terület volt.

Örülök, hogy nem helyiként alkalmam nyílt megismerni az intézményvezetőket, kollégákat és belelátni az ő mindennapjaikba. A koordinálásból és adminisztráció területén fejlődtem és még fogok is. Amit viszont örökre magammal viszek, az az a pillanat, amikor a 7 éves érdeklődve kéri/kérdezi, hogy „*ugye lesz ilyen máskor is*”, majd ezután látom a hallgatók illetődött, de nyugodt és örömteli arcát, majd az oktató kollégám és a tanítók, intézményvezetők mosolygó, biztató arckifejezését. Kérdésként fogalmazódik meg bennem a jövőre vonatkozóan, hogyan lehetne a hallgatók magabiztosságát, és fesztelenségét még tovább erősíteni a gyermekek körében, illetve hogy egy félév során akár nem egy, hanem kettő programot is szervezzenek.

Összegzés

A gyermekkultúra ugyan még keresi az öndefinícióját, mégis úgy látom, hogy sok és egyre több olyan program, lehetőség, könyv, kiadvány, játék, film, színdarab lát napvilágot, ami igényes, igazi gyermekszemmel készült, nekik és róluk szól. Szerencsére egyre több pedagógus, szülő, szakértő, gyermekekkel foglalkozó szakember nyitott és lelkes a dikotómiák felszámolására a mindennapi munkájuk, életük során. Az itt említett projekteknél is látszódott a sokszínű kínálat, láthattunk magyar néphagyományra épülőt, modern, nem magyar tradíciókon alapulót, mozgásosat, művészt, társasjátékot, kincskeresőt, színdarabot, mesét. A hallgatók többféle módon igyekeztek kielégíteni a gyermekek sokszínű igényeit, alkalmazva modern és hagyományos nevelési-oktatási elemeket, saját emlékeiket a saját gyermekkorukról és arról, hogy ők hogyan látták akkor a világot, mit szerettek volna a felnőttektől. Ez a látásmód, hozzáállás alapvetően szükségszerű a gyermekkultúra projekteknél. Természetesen a jelen kulturális közeg merőben más, mint egy 20 évvel ezelőtti, de a gyermeki, a gyermekkorunkban átélt érzések univerzálisak. Éppen ezért lehet, hogy inkább ezek mentén kellene szerveznünk a gyermekek irányába készülő kultúraátadást is.

A sokszínűség az elért intézmények és korcsoport tekintetében is megvalósult, a bölcsődétől az általános iskola 3. osztályáig elértünk gyermekeket. A pedagógusokkal nem csak én, hanem a hallgatók is kapcsolatban álltak. Ez egy olyan elem, ami megint elengedhetetlen. Fontos észben tartani, hogy a felsőoktatás már nem kötelező oktatás, hallgatóink saját döntésre vannak jelen, ezért szükséges, hogy egyenrangú félként, kezdő

kollégaként és ne diákként tekintsünk rájuk. A minőségi programok egyik alapja, hogy fejlesszék az önmonitorozást, értékeljék magukat, társaikat, az előadásukat és munkájukat. Hiszen ezáltal kíváncsiak, érdeklődők és nyitottak maradnak mind a kollégák tevékenysége, mind a gyermekek iránt.

A kitűzött együttműködések mind a hallgatók és az intézmények között, úgy érzem, gyümölcsözőek voltak. Hallgatói szinten a véleményeiket csak megerősíteni tudom. Voltak nehéz pillanatok, de a bemutatók napján egységesen húzták-tolták a szekeret, és ennek köszönhetően szép emlékeket nyújtottak. Szeretném, ha a jövőben tovább tudnánk tágítani és gazdagítani az ilyen programok tárházát, hogy hozzájárulhassunk a gyermekkultúra definíciójának tisztább megértéséhez.

Bibliográfia

- Bús Imre (szerk.) (2013). *Tanulmányok a gyermekkultúráról*. Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Kar és Gyermekkultúra Kutatócsoport, Szekszárd.
- Chao, Chiang-nan – Hegarty, Niall – Angelidis, John – Lu, Victor F. (2017). Chinese Students' Motivations for Studying in the United States in: *Journal of International Students*, Volume 7, Issue 2. 257–269.
- Gamlam, Richelle (2016). How the ESL industry in China is changing? <https://www.gooverseas.com/blog/how-the-esl-industry-in-china-is-changing> (2021. 10. 18.)
- Gardner, Howard (1983). *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*, Basic Books, New York.
- Kanizsa, Silvia. (2007). *Il lavoro educativo: L'importanza della relazione nel processo di insegnamento-apprendimento*, Bruno Mondadori Editori, Paravia, ITA
- Klein Sándor (2012). *Tanulni jó – egy pszichológus a pedagógiáról*, EDGE 2000 Kft
- Kolosai Nedda (2014). *Tanulmányok a gyermekkultúráról-Recenzió. Tanítani*, 19. 3. sz.

Kolosai Nedda – Pintér Tibor (szerk.) (2016). *A gyermekkultúra jelen(tőség)e*, Budapest. ISBN 978-963-284-797-9

Parente, Maurizio (2010). *La fabbrica dei giochi – Strategie ludiche per i bambini con BES*, Edizioni Erickson, ITA Winnicott D. W. (1974). *Playing and Reality*, trad. In Italian, Armando Edizione, Rome.

Sándor Ildikó (2013). Gyermekcultúra? *Tanító*, LI. 10. sz. 15–17.

Trencsényi László (szerk.) (2013). *Tanulmányok a gyermekcultúráról*. Pécsi Tudományegyetem Gyermekcultúra Kutatócsoport, Szekszárd.